

НЕМСКАТА ПУБЛИЦИСТИКА ЗА ГЕОРГИ ДИМИТРОВ (1933—1935)

ВИОЛЕТА КУНЕВА

През 1933—1934 г. официалният периодичен печат в Германия следи с особен интерес разволя на събитията, свързани с историческия Лайпцигски процес, където Димитров разоблича престъпната същност на фашизма и същевременно начерта генералната линия на комунистическите партии в борбата срещу него. За този интерес говорят най-вече информацията и статиите, публикувани във фашисткия вестник „Фьолкишер Беобахтер“ (Völkischer Beobachter). Едно по-внимателно проследяване на тези публикации в техния хронологичен ред налага на вниманието ози характерен акцент на враждебна тенденциозност, чието присъствие е особено осезателно в активността, с която редакцията на горепосочения вестник отразява събитията от трите етапа¹: предварителното следствие, самия ход на лайпцигската драма и приключването на процеса. Конкретно:

1. От 4 март до 30 април 1933 г. са поместени множество материали² с политически коментар, изпълнен с открито демонстрираната фашистко-терористична предубеденост относно предполагаемата, но недоказана вина на подсъдимите и оттук — еднозначно фаталните прогнози, които визират бъдещата съдба на комунистите, обвинени в подпалването на зданието на парламента, на Райхстага.

2. От 1 август до 30 септември 1933 г. преобладават статии³ за процеса, които се открояват както с категоричния си тон, така и с нескриваната си неприязън, с доминиране на субективни оценки и налице на крайни в своята поляризация псевдохарактеристики на редица лица, призовани като свидетели и множество вними данни по процеса. В това отношение особено показателна е статията на Йоб Цимерман,⁴ озаглавена „Димитров — безкрупулният комунист“⁵.

3. От 19 ноември до 12 декември 1933 г. са публикувани редица материали, които визират последните заседания на съда и коментират обвинените комунисти в същия дух на враждебност, в разрез с фактите, които вече доказват явния провал на официалните свидетели по делото. Така например на 6 декември 1933 г. пред съда са представени няколко документа, между които медицинско свидетелство за душевното състояние на един от основните свидетели по обвинението — Гроте. Документът от 1918 г. гласи, че „Гроте е психопат и истерик. . . Прочитат се документи, от които се установява, че свидетелят на обвинението Кемфер. . . се занимава с кражба и като рецидивист три пъти е бил осъждан на тежка работа“⁶. В сравнителен план ще приведем друг, но доста показателен факт: на 5 декември 1933 г. пред съда са изправени и група

¹ Вж. Сб. Лайпцигски процес. М., ОГИЗ, 1939.

² ЦПА към ЦК на БКП, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 539.

³ ЦПА, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 540.

⁴ Йоб Цимерман е псевдоним на редактора от „Фьолкишер Беобахтер“ г. Дрешер.

⁵ В. „Фьолкишер Беобахтер“ (Völkischer Beobachter), бр. 274—275, 1 и 2. X. 1933 г.

⁶ ЦПА, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 412, л. 60. Публикуваната статия „Делото на вожда на БКП др. Димитров — болшевишка школа за комунистите и комсомолците“ в сп. „Комунистическо знаме“, 1934, кн. 1—9.

работници-политически затворници, доведени за свидетели по въпроса, дали РКП е готвила въоръжено въстание. Особено впечатление прави разпитът на работника Ханима⁷, който е слушал доклада на Йесел върху политическото положение, изнесен на едно събрание преди пожара в Райхстага. Целта на докладчика: да обърне вниманието върху голямото значение на единия фронт във връзка с предприетия поход на националсоциалистическите шурмоваци на 5 март в Берлин. Др. Димитров запитал свидетеля Ерих Ханима⁸ как те са си представяли революцията и дали са приели пожара в Райхстага като сигнал за въстание. Ханима отговорил, че според неговото мнение „революция без завладяване на болшинството на пролетариата е невъзможна и че никой от работниците не е схванал пожара в Райхстага като сигнал за въстание“⁹. Веднага след заявлението на този свидетел Г. Димитров подчертава, че „съгласно врешенията на Коминтерна главната задача на комунистическата партия в Германия по това време е била не организация на въоръжено въстание, а организация на единния фронт за защита интересите на работниците, тяхната преса, техните права, техните икономически интереси и политическата мобилизация на масите за борба против военната опасност...“¹⁰ (разр. В. К.). Тук обаче председателят на съда прекъсва Димитров, като му напомня, че той бил длъжен „да защитава себе си, а не комунизма и не Комунистическия интернационал“¹¹, на което Димитров, превърнал се вече от обвиняем в обвинител, заявява: „Аз вече казах по-рано, че ще се защитавам като комунист и се защитавам политически...“. В случая Георги Димитров с всички сили се е борил за реализацията на своята политическа защита, като последователно е изпълнявал указанията на Ленин относно личното поведение и задачите на пролетарския революционер по време на съдебното следствие. Това указание е дадено по повод процеса, организиран от IV Държавна Дума над болшевишката фракция. И тогава Ленин пише: „Другарите трябва да се откажат от показания по въпроса за нелегалната организация и разбирайки световно-историческия момент, да се възползват от откритите врати на съда за пряко изложение на социалдемократическите си възгледи...“¹² (разр. В. К.).

В тази връзка Б. Пономарев отбелязва, че „Със своята мъжествена борба Димитров обогати опита на революционната борба и даде ненадминат образец на поведението на пролетарския революционер пред съда“. По такъв начин Пономарев заключава: „Той издигна процеса на огромна политическа височина. А откритият от фашистите съд над Димитров се превърнал в политическа битка на комунизма против фашизма.“¹³

По същото време отразява събитията от процеса и в. „Берлинер Тагеблат“¹⁴, като публикува на своите страници статии и информации с подобна яснота, каквато констатирахме в броевете на „Фьолкишер Беобахтер“. Такава са материалите от 31 август, 4 октомври, 26 ноември и 8 декември 1933 г. Не изостава от своите събратя и в. „Дойче Алгемайне Цайтунг“¹⁵, особено при отразяване на събитията от контрапроцеса в Лондон.

През 1933 г. фашистката преса в Германия е представена и с брошурата на Адолф Ерст „Въоръжено въстание“, и със „Спомени за комунистическото пучистко движение“, издадена от главния прокурор Вернер в Лайпциг.

⁷ Вж. ЦГАЛИ, ф. 217, оп. 1, ед. хр. 35; К. П. Злинченко. Письмо Димитрову Георгию (фотокопие). Оригиналът се съхранява в ЦПА към ЦК на БКП, София, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 249, л. 99. Името на Ханима (по руски Ганнима) се споменава от автора на писмото К. П. Злинченко.

⁸ Името на Ерих Ханима откриваме в личните записки на Георги Димитров, където той дава списъка на свидетелите по процеса. Вж. Georgi Dimitroff und der Leipziger Prozeß, Schriftenreihe des Georgi-Dimitroff-Museums.

⁹ ЦПА, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 412, л. 56.

¹⁰ Пак там, л. 58.

¹¹ Пак там, л. 64.

¹² В. И. Ленин. Что доказал суд над РСДРП Францией. Сочинения. Т. 28, с. 130.

¹³ Сб. Лайпцигский процесс. М., ОГИЗ, 1939, с. 9.

¹⁴ Berliner Tageblatt, 1. VIII. 1933 г., 4. X. 1933 г., 26. XI. 1933 г., 8. XII. 1933 г.

¹⁵ Deutsche Allgemeine Zeitung от 24. VIII. 1933 г., 14. IX. 1933 г.

ЦК на ГКП през март 1933 г. излиза с Информационен бюлетин¹⁶ и Декларация¹⁷ на ГКП във връзка с пожара в Райхстага и арестуването на тримата българи. Декларацията на ЦК на ГКП, посетена на процеса, е публикувана във в. „Рундschau“ (Rundschau)¹⁸ през септември 1933 г.

В. „Роте Фане“ (Rote Fahne) — орган на ГКП — още през март публикува материали,¹⁹ които директно разобличават провокацията на фашистите с подпалването на Райхстага.

През август 1933 г. информации²⁰ за предстоящия процес в Лайпциг са поместени във в. „Антифашистише Фронт“ (Antifaschistische Front).

В. „Ноес Форвертс“ излиза с една вълнуваща статия, озаглавена недвусмислено „Светоният съд срещу имперския съд“.²¹ Събитията са описани в движение, в процеса на издирване, доказване и защита на историческата истина.

Изявленията на Марсел Вилар след изгонването му от Германия и „Открито писмо“ от него до председателя на IV наказателен сенат на имперския съд д-р Бюнгер са публикувани във в. „Ди Акцион“²² и „Дойче Фрайхайт“.²³ В тях преобладава смелата гражданска позиция на автора, силното лично виждане и доказване на своята теза в защита на обвинените комунисти.

На 28 септември 1933 г. нелегалното бюро по печата към ЦК на ГКП излиза с Приветствие²⁴ до Георги Димитров, в което се подчертава неговото „мъжествено излизане пред кървавото фашистко съдилище“, като по такъв начин „той геройски защити честта на германския и международния пролетариат и неговия ръководител — Коминтерна — и запади сърцата с горещата решимост за борба против фашизма“.

Недегалният вестник „Шурмфане“ публикува статията „За процеса по подпалването на Райхстага“²⁵, в която се обръща с призив към работниците да протестират срещу незаконните действия на фашисткия съд. А във в. „Арбайтер Цайтунг“ е отпечатана статията „Последното действие на Лайпцигската съдебна комедия“²⁶. Изброяването на тези заглавия е необходимо, тъй като те релефно очертават гражданската позиция и диапазона в интересите на нелегалния комунистически печат в Германия.

В същото време повдигат глас на протест и редица представители на прогресивната немска интелекгенция, които се намират в емиграция. През 1933 г. Фриц Хекерт публикува чрез издателство „Прометей“ своята статия „Какво става в Германия?“ и речта на Георги Димитров пред Лайпцигския съд.²⁷

Франц Дален, отговорен ръководител в Политбюро на ГКП, информира читателите за международната кампания по защитата на Георги Димитров, като апелира за разгръщане на протестните акции против „безчиствата в местата на мъчения, организирани от хората на гестапо, подпалили Райхстага, което е показано в „Кафявата книга“ от другарите Андре Симоне (Ото Кац), Александър Абуш,²⁸ Вилхелм Кюнен, Алберт Норден. . . Към по-тесния кръг се числят и талантливите публицисти Рудолф Файтсман и Макс Шрьодер. Също за „Кафявата книга“ са работили и писателите Бруно Фрай, Алфред Канторович, Густав Реглер, Бодо Узе и Фридрих Волф.^{29,30} По-нататък се отбелязва, че първото немско издание на „Кафявата книга“

¹⁶ ЦПА, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 592.

¹⁷ ЦПА, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 595, л. 5.

¹⁸ ЦПА, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 598, л. 88.

¹⁹ ЦПА, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 605, л. 36.

²⁰ Rundschau, № 35, 14. IX, 1933 г.

²¹ Neues Vorwärts, № 14, 17. IX, 1933 г.

²² Die Aktion, 26. X, 1933 г.

²³ Deutsche Freiheit, 31. X, 1933 г.

²⁴ ЦПА, ф. 146, оп. 3, арх. ед. 412, л. 4.

²⁵ Sturmflagge, № 20, XI, 1933 г.

²⁶ Arbeiter-Zeitung, XII, 1933 г.

²⁷ Exil in Frankreich, Verlag Philipp Reclam Leipzig, 1978, т. 7, S. 75.

²⁸ Александър Абуш — редактор във в. „Роте Фане“. Вж. Unsere Zeit, Paris — Basel, № 14, Oktober 1933.

²⁹ Exil in Frankreich, с. 76.

³⁰ Exil in der UdSSR, 1979, Verlag Philipp Reclam, Leipzig, S. 461: „Немският писател-драматург Фридрих Волф пише пиеса за Февруарското въстание във Виена през 1934 г. и изхожда

е направено в Страсбург като издание на Радикал-социалистическата партия „La République“ и е реализирано на 1 август 1933 г. с предговор от лорд Марлей — председател на Комитета на жертвите и пострадалите от фашизма. През 1934 г. в Париж, в издателство „Карефур“ излиза II част на „Кафявата книга“, озаглавена „Димитров срещу Гьоринг“.

Трябва да отбележим активната позиция на комуниста Александър Абуш, редактор от в. „Роте Фане“, чийто принос е особено значим в кампанията по защитата на Георги Димитров. Още през октомври 1933 г. под псевдонима Ернст Байер той публикува обширна студия „Георги Димитров, един болшевик“, ³¹ в която пулсират възторгът и преклонението на автора пред подвига, идеите и делото на великия българин, здраво вплетени в международното революционно минало на световния пролетариат. Въз основа на солиден фактически материал, взет от героичната биография на Димитров, е показана неговата беззаветна преданост на работническата класа, а също така и неизчерпаемата революционна енергия и мъжество, които го издигат според думите на автора като „символ на непобедимата сила на комунизма в целия свят“.

Специално място е отделено на смелото поведение на Георги Димитров пред фашисткия съд. Авторът подчертава: „Пред Лайпцигския трибунал стои Г. Димитров. Не могат да го объркат нито червените мантии, нито ежедневните заплахи на съдиите, нито микрофоните, нито прожекторите, нито фалшивите свидетели на върховния прокурор, нито ударите на официалния защитник. . . Силата в изказването на Георги Димитров за Коминтерна, смелостта на неговото поведение, на словото му надхвърлят обикновените рамки на процеса в Лайпциг. Един болшевик, един борец умно поема ръководството на процеса. . .“.

По същото време, но в Париж, действа и Егон Ервин Киш, който взема активно участие във всички акции в защита на Георги Димитров. Нещо повече: той пише статията „За задкулисите по подпалването на Райхстага“. ³² Тази пламенна статия е била широко разпространявана както по време на предварителното следствие, така и по време на Лайпцигския процес, защото кара читателя отново да разсъждава върху „последните от надигашата се фашистка опасност, която надхвърля човешкото въображение“.

По същото време, през 1934 г., в Париж като издание на МОРП ³³ е публикувана брошура рата „И виновниците са още в правителството“ (Der Reichstagsbrandprozess).

Малко по-късно в същия дух е публикуваната статия на немския писател Курт Керстен, посветена на романа „Бунт на обесените“ (Rebellion der Gehängten) (1936) от Б. Травен. Керстен коментира в унисон с изказванията на Димитров на VII конгрес на Коминтерна за съюзническата политика, за отношението към народните маси и ролята на пролетариата. В този аспект и днес все така актуално звучат думите на Г. Димитров: „Масова работа, масова борба, масова съпротива, единен фронт, никакви авантюри!“

Първото голямо художествено произведение, посветено на Лайпцигския процес, е филмовият сценарий „Борци“ от немския автор Густав фон Вагенхайм, проектиран за първи път в Москва на 1 декември 1936 г., който след това е изгубен. Намерен е в един от съветските архиви едва на 27 февруари 1963 г. ³⁴

Трябва да отбележим, че идеята да се направи филм за голямата героична борба на Г. Димитров по време на процеса възниква у известния немски писател Алфред Курела, който

в позицията си от оценката на Г. Димитров в своето „Писмо до австрийските работници“ от март 1934 г. Публицистът Йохан Алтман, който гледал пиесата, поставена в театър „Вахтангов“ в Москва на 18 септември 1936 г., сравнява поведението на героя с това на Г. Димитров по време на Лайпцигския процес. Съветският писател В. Вишневски също подчертава в своята статия „О четирех новых пьесах“, публикувана в сп. „Советское искусство“ от 9 август 1935 г., че речта на героя пред съда му напомня знаменитата реч на Георги Димитров пред фашисткия съд в Германия.

³¹ *Unsere Zeit*, № 14, Oktober 1933.

³² *Über die Hintergründe des Reichstagsbrandes*, Exil in Frankreich, Leipzig, 1981, т. 7, с. 148.

³³ МОРП (Международно обединение на революционните писатели, 1930—1935 г.). Вж. Литературное наследство. Т. 81. М., 1969.

³⁴ Вж. *Exil in der UdSSR*, s. 517.

тогава е бил секретар на Димитров.³⁶ Той пръв е преглеждал съществуващите документи и впоследствие ги е издавал. Конкретно фактическо доказателство за работата на Алфред Курела намираме и в пасмото на Г. Димитров до него от 19 януари 1935 г., което се съхранява в архива на ИМЛИ „М. Горки“ в Москва. Там се подчертава следното: „Прочетох либретото (сценария). Струва ми се, че то изобщо не е лошо, но все пак някои подобрения се налагат, но аз лично в тези филмови работи не мога особено да помагам. За мен в същност е важно, че цялата работа се провежда политически правилно, тоест фигурата на пролетарския революционер и борбата му против фашизма да се показват мощно и смело, като пример-образец за масите. От това становище всичко трябва да бъде определено „по-романтично“ — фигурите на претатели и причината за появата им, както и отношенията им с д-р Хедигер. . . Желателно би било да се въвеждат тия моменти, които могат да покажат симпатията на трудещите се слоеве от национал социалистите, например националсоциалистически продавач на плодове, който не искаше да вземе пари от майка Димитрова. . . или този есесовец, който е казал на Г. Димитров: „Жалко, че такива хора като Вас не са наши водачи“, или както тази сцена, когато Г. Димитров е получил обратно бельото си в затвора от пералнята, „чудесно изпрано, изгладено и опаковано с бележка: „Червен поздрав!“³⁶ и т. н.

В случая се налага на вниманието предявеното изискване от Г. Димитров към творците за едно правдиво отразяване на истината за Лайпцигския процес като средство за идейно-естетическо възпитание не само на комунистите, но и на широките трудещи се маси. Наред с това се откроява и неговата твърда принципност в хармонично съчетание с таланта на политик и организатор от международен мащаб, издигнали го на големия исторически пиедестал. В тази връзка, но вече от дистанцията на времето, трябва да разглеждаме най-съществената част от непубликуваните спомени на председателя на Лигата за дружба с народите към ООН д-р Паоло Вандел, споделени в лична беседа с автора на настоящата работа на 29 април 1983 г. в Берлин. Той подчерта:

„Бях лично свързан с Георги Димитров още от 1924 г. по повод ужасните септемврийски събития в България, за които узнах по-подробно от писмото на Г. Димитров и В. Коларов. В тази връзка, по решение на Централния комитет на Германската комунистическа партия, посетих България. . . По време на Лайпцигския процес работех в Москва, в Комисията по приемането на слушатели в ленинската партийна школа. Всички бяхме във възторг от героичното поведение на Г. Димитров пред фашисткия съд. По-късно изпълнявах длъжността помощник на др. Вилхелм Пик, който в Коминтерна отговаряше за Балканите и моите контакти с Георги Димитров зачестиха. Иска ми се да подчертая, че той се ползуваше с голямо уважение и обич от страна на коминтерновските работници от всички секции. А на мен лично, при всяка среща с Г. Димитров особено впечатление ми правеха широкият диапазон на неговите връзки и изключителният му интерес към всички проблеми в борбата на отделните комунистически партии, които в крайна сметка го наложиха в историческата памет на световното революционно движение като голям ръководител от международен мащаб.“

³⁶ Вж. Виолета Кунева. Беседите на Георги Димитров с Алфред Курела. — Пламък, 1982, кн. 5.

³⁶ ИМЛИ „М. Горки“, ф. 319, оп. 1, арх. ед. 4, л. 1.